

Tarixi terrorizmi və saxtakarlığı bağışlamır

Hər bir xalqın tarixi çox ciddi və önəmli bir problemdir. Bu tarix əsaslı elmi təhlillərə istinad etməli, faktları düzgün, obyektiv araşdırmalı, ağ ləkələrdən mümkün qədər uzaq olmalıdır. Bir şərq müdriki demişdir: “Tarix ... gəminin arxasındakı işıqlar kimidir, ancaq iz buraxır. Tanrı mənə qüvvət versin ki, bacardığımı dəyişdirim, fədakarlıq versin ki, dəyişdirə bilmədiklərimi qəbul edim və müdriklilik versin ki, birini digərindən fərqləndirə bilim”.

Biz tarixin buraxdığı izi həyatın reallığı kimi hərtərəfli araşdırmaqla nəyin dəyişməli olduğunu, nəyi qəbul etməyin məqbuluğunu, bunların fərqli məqamlarını dəqiqləşdirə bilərik, keçiləcək yolu optimallaşdırmağı bacarıyıq. Lakin görkəmli filosof G.Hegelin qeyd etdiyi kimi, işin mahiyyəti öz məqsədilə yox, özünün həyata keçirilməsi ilə ehtiva olunur.

Tarixi faktların, hadisələrin necə təqdim olunması ilə tanışlıq göstərir ki, son iki əsr ərzində bu məsələ kifayət qədər aktuallaşıb. Bu baxımdan bəzi məqamları yığcam şəkildə nəzərdən keçirməyə ehtiyac var.

Rusiya Federasiyası Prezidentinin 14 fevral 2012-ci il tarixli fərmanı ilə 2012-ci il “Rusiya tarixi ili” elan edilmişdir. Fərman istər Rusiya, istərsə də dünya tarixi prosesində Rusiyanın roluna cəmiyyətin diqqətini gücləndirməyi, bu ölkənin milli maraqlarına zərər vurmaq məqsədi ilə tarixi faktların və hadisələrin saxtalaşdırılması cəhdlərinin qarşısını almağı nəzərdə tutur. Araşdırmalar göstərir ki, Rusiya kimi böyük dövlətçilik ənənələrinə malik olan ölkənin tarixində müxtəlif səbəblərlə əlaqədar müxtəlif xarakterli ağ ləkələr mövcuddur. Onları şərti olaraq üç dövrə bölmək olar.

Birinci dövrə nəzər salmaq üçün XIX əsrin sonlarına qayıdaq. Çar III Aleksandr erməni millətçiliyinə qarşı qətiyyətli ölçülər görülməsi ilə bağlı 1882-ci ildə Daxili İşlər naziri Tolstoya müvafiq göstərişlər verir. 80-ci illərin sonlarında hökumətin sərəncamı ilə, demək olar ki, bütün ermənilər yüksək dövlət vəzifələrindən kənarlaşdırılır. 1885-ci ildə 160 erməni prixod məktəbi bağlanır. 1889-cu ilin mart ayında Ermənistanın tarixi və coğrafiyasının tədrisinin orta məktəb proqramından çıxarılması haqqında fərman verilir. Maraqlı bu idi ki, bu sərt tədbirlər daşnakların Rusiyanın dövlət quruluşunun əsaslarını dağıtmağa yönələn xain niyyətlərinə adekvat cavab idi.

Amma bunlar da hələ hamısı deyildi. 1902-ci ildə rus çarı II Nikolay erməni kilsəsinin mülkiyyətinin müsadirəsi və erməni məktəblərinin bağlanması haqqında fərman vermiş, erməni kilsəsinin fəaliyyətinə qadağalar qoymuş, Rus pravoslav kilsəsi erməni kilsəsinə lənətləyən çağırışlar etmişdir.

Faktlar göstərir ki, II Nikolayın öz babası I Nikolayın siyasətinin tam əksinə olaraq, bu qədər radikal tədbirlər görməyə məcbur olması səbəbsiz deyildi. Məsələ ondadır ki, birinci rus inqilabı ərəfəsində bütün Qafqaz üzrə bir çox erməni kilsələrində gizli silah saxlanan yerlər, döyüş sursatları, qeyri-leqal mətbəələr aşkar edilmişdir. Çar mülkiyyəti anlamışdır ki, Qafqazdakı təbii görünən çaxnaşmalar xaricdən idarə olunur və başlıca tədbirlər erməni təşkilatları, əsasən Daşnaksütyun vasitəsilə həyata keçirilir. Erməni terrorçularının cinayətkarlığı haqqında məlumatları B.Veliçko, imperator Emlər Akademiyasının müxbir üzvü N. Kapterev, kilsənin tarixi üzrə doktor A. Anninski, məşhur qafqazşünas İ. Kanadeyev və başqaları ürək ağrısı ilə yazmışlar. Amma bu gün həmin müəlliflərə az diqqət yetirilir. Rusiya tarixinin bu səhifələrində ağ ləkə-

lər hələ də qalmaqdadır.

1912-ci ildə Peterburqda 150 müttəhim və 850 şahid cəlb edilməklə Daşnaksütyun partiyasının üzərində möhtəşəm məhkəmə prosesi getmişdir. Təsəvvür etmək çətin deyildir ki, XX əsrin birinci onilliyində Rusiyanın ərazisində erməni millətçilərinin qanlı terroru hansı həddə çatmışdır.

Məlum həqiqətdir ki, erməni millətçi hərəkatının əsasını terror təşkil edir. Müttəmədi olaraq dövlət məmurlarına qarşı bir sıra sui-qəsdlər təşkil olunmuşdu. 1903-cü ilin oktyabrında terror dalğası özünün ən yüksək pik nöqtəsinə çatdı. Erməni terroristləri Rusiyanın Qafqazdakı canişini knyaz Q.S.Qolitsını ağır yaraladılar. Başından xəncər zərbəsi almış knyaz tezliklə öldü. Araşdırmalar göstərir ki, 1897-ci ildə Q.S.Qolitsın Tiflisdə və Bakıda ermənilərin bütün hakimiyyəti ələ keçirdikləri barədə məlumatlar vermişdir. Buna görə də çar ermənilərin şəhər seçkilərində iştirakdan tamamilə kənar edilməsi haqqında fərman vermişdir. Çar məmurlarına Daşnaksütyun partiyasından erməni terrorçularının hücumu II Nikolay Daşnaksütyunun fəaliyyətini qadağan etməyə məcbur etdi və uzun müddət ərzində partiya qanundan kənar elan edildi.

Rusiya milli tarixində ağ ləkələrin ikinci dövrü M.Qorbaçovun Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası MK-nın baş katibi vəzifəsində fəaliyyəti ilə erməni terrorçularının Qafqazda tam şəkildə fəallaşmasına, qol-qanad açmasına kömək etdi. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2020-ci ilin oktyabrın 28-də Rusiyanın İnterfaks agentliyinin müxbirinə müsahibəsində demişdir: “Son 200 ilin tarixini, Qafqazın tarixini izləsək, ermənilərin ucbatından neçə müharibə baş verməsini, onların başqa ölkələr üçün necə təxribat yaratmasını görürük”.

1988-ci ildə Daşnaksütyunun ofisi Afinadan Yerevana köçdü və bu hadisə keçmiş SSRİ-nin əsas televiziya proqramlarında təntənəli surətdə nümayiş etdirildi. Beləliklə, Rusiyanın dövlət quruluşuna qarşı sisteməlik dağıdıcı fəaliyyətinə görə qadağan edilmiş partiya SSRİ-nin dağılması ərəfəsində imperiyanın yeritdiyi siyasətin ön cəbhəsinə qayıtdı. Elə bu dövrdə M.Qorbaçov Dağlıq Qarabağın Ermənistanla verilməsinin mümkünlüyü barədə Daşnaksütyun partiyasının liderlərinə vədlər verdi. Daşnaksütyun şovinist bir partiya olaraq Dağlıq Qarabağ münacişəsi ilə bağlı aparılan danışıqlarda daim barışmaz mövqelər göstərməyə başladı. Burada da ciddi izah tələb edən ağ ləkə hələ qalmaqdadır. Həmin ağ ləkənin arxasında hiyləgərliyin və saxtalaşdırmanın çoxəsrilik tarixi durur. Yeni dünya nizamının formalaşdığı müasir dövrdə onların araşdırılması və aradan qaldırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Sözügədən dövrdə SSRİ-yə rəhbərlik edən şəxslərin Dağlıq Qarabağ münacişəsinə münasibətdə ciddi yanlışlıqlara və qanun pozuntularına yol verdikləri məlumdur. Məlumdur ki, həmin dövrdə Ermənistan SSR Ali Sovetinin Dağlıq Qarabağı Ermənistanla birləşdirmək haqqındakı qərarı SSRİ Konstitusiyasına zidd idi və bu

səbəbdən problem həmin anda həll oluna bilərdi. Lakin M.Qorbaçov nəinki ermənilərin bu qanunazidd hərəkatının qarşısını aldı, əksinə, onların separatçı, işğalçı siyasətinə dəstək verdi. Nəticədə bu yanlışlıq, ədalətsizlik, həmrəylik sovet dövlətinin özünü başında çatladı və SSRİ-nin süqutunu şərtləndirən mühüm səbəblərdən biri oldu.

Üçüncü ağ ləkələr dövrü isə müstəqillikdən sonrakı mərhələni əhatə edir. Hadisələr göstərdi ki, özünü SSRİ-nin varisi elan etmiş Rusiya gözləntilərin əksinə olaraq, sözügedən məsələdə Sovet İttifaqının səhvlərindən yetərinə nəticə çıxarmamışdır. Bu münaqişədə Rusiya ATƏT-in Minsk qrupunun üzvü kimi öz öhdəliklərini icra etmək əvəzinə, digər üzv ölkələrlə birlikdə 28 il “problemin hər bəy yolu ilə həlli yoxdur” deyərək vəziyyətin dəyişilməz qalmasına üstünlük verdi. Cəzasızlıqdan, zəruri təzyiqlərin olmasından istifadə edən Ermənistan isə ölkəmizin yeni ərazilərini işğal etmək arzusunda düşdü.

Sonrakı hadisələr məlumdur. Ermənistanın təcavüzü üzündən sentyabrın 27-də Azərbaycanın apardıdığı əks-hücum əməliyyatı işğalçıların silahlı qüvvələrinin darmadağın edilməsi ilə sona çatdı. Ermənistan ağ bayraq qaldıraraq təslim oldu. Bununla Qarabağın 30 illik işğalına birdəfəlik son qoyuldu.

İndi Ermənistan keçirdiyi yolu diqqətlə təhlil edərək terrordan əl çəkməli, terrorçu təşkilatlarını buraxmalı, mövcud reallıqları hərtərəfli nəzərə almalıdır. Çünki erməni terrorizmi artıq çoxdan milli hüddüdləri aşmışdır. Bu terror siyasəti beynəlxalq arenada möhkəmlənmək üçün səylərini artırmaqla yeni-yeni fəlakətlər törədir. Erməni terrorist qrupları müxtəlif vasitələrdən (məyyəyən insan qruplarının oğurlanması, ictimai yerlərdə bomba partladılması, təyyarələrin, digər nəqliyyat vasitələrinin qaçırılması mülkiyyət, vəsait əldə etmək üçün qarışıqlıq salınması, bankların talan edilməsinə, işgəncə verilməsinə cəhdlər və s.) istifadə edirlər. Belə qrupların fəaliyyəti çox vaxt konkret dövlətə qarşı çevrilir, ölkələrdə sabitliyin pozulmasına xidmət edir.

O üzəndən bu gün Azərbaycan Ermənistan terrorizminə, vəhşiliyinə və mənəviyatsızlığına qarşı da müharibə aparmalı olur. Müstəqilliyimizi möhkəmləndirmək üçün müxtəlif istiqamətli tədbirlərin reallaşdırılması vacib olsa da, qüdrətli bir ölkəyə çevrilmək, müstəqilliyi qorumaq üçün bu da lazımdır. Ulu Öndər demişdir: “Gərək hər bir insan və xüsusən gənc nəsil müstəqilliyin nə qədər müqəddəs olduğunu bütün varlığı ilə dərk etsin, onu qorumağa və möhkəmləndirməyə üçün hər cür qurban verməyə hazır olsun”.

Yazımızı görkəmli sosioloq R.Darendorfun münacişələrlə bağlı əsaslı bir mülahizəsi ilə bitirmək istəyirik: “Kim münacişələrin etiraf olunması və nizamlanması yolu ilə onların öhdəsindən gələ bilirsə, o, tarixin ritmini öz nəzarətinə götürür. Kim bu imkanı əldən buraxırsa, ritmi özünə düşmən kimi qəbul edir”.

Bəli, bu gün qürurla deyə bilərik ki, Azərbaycan mövcud münaqişənin nizamlanmasında həlledici rol oynayan, tarixin ritmini nəzarətə götürməyi bacaran və “Qarabağ Azərbaycandır!” ifadəsini Böyük Qələbənin rəmzinə çevirən qüdrətli dövlət olduğunu sübut etmişdir.

**Fazil VAHİDOV,
Tahir AĞAYEV,
BDU-nun Sosiologiya
kafedrasının dosentləri**